

КЕЙС- ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

*Пащенко Тетяна Миколаївна
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії технологій
професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*

*У статті розглянута суть кейс-методу, розкрито його зміст, вимоги.
Розглянуто основні компоненти застосування кейс-методу як інноваційної
педагогічної технології.*

Ключові слова: кейс-метод, навчання, технологічна схема створення кейсу, компоненти застосування педагогічної технології.

КЕЙС-ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Пащенко Т. Н.

*В статье рассмотрена суть кейс - метода, раскрыто его содержание,
требования. Рассмотрены основные компоненты применения кейс - метода
как инновационной педагогической технологии.*

Ключевые слова: кейс-метод, обучение, технологическая схема создания кейса, компоненты применения педагогической технологии.

CASE - TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL EDUCATION

Paschenko T.N.

*In the article the essence of case method disclosed its content requirements.
The main components of the use case method as an innovative educational
technology.*

*Key words: case-method teaching, creating flowsheet cases, the use of
educational technology components .*

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Розвиток професійної освіти в Україні потребує посиленої уваги до якості навчання. Система освіти має забезпечувати формування особистості та

професіонала своєї справи, який орієнтується в сучасному житті, відчуває себе впевненим на ринку праці, вміє адаптуватися до соціальних змін у суспільстві.

Головною метою освітньої системи України є створення умов для розвитку і самореалізації особистості як громадянина, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, здійснювати самонавчання відповідно до інтелектуальних можливостей. Це вимагає пошуку нових форм організації навчально-виховного процесу, які дозволили б забезпечити високий рівень знань випускників, уміння самостійно набувати і застосовувати їх на практиці.

Впровадження інноваційних технологій у процес підготовки майбутніх кваліфікованих робітників дозволить створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність і інтелектуальну спроможність. Основним завданням викладача є створення атмосфери взаємодії, співпраці, організації кооперативного навчання, коли кожний член групи вносить свій вклад у спільні зусилля для успіху всієї групи.

У підвищенні ефективності навчання учнів особливе значення мають інтерактивні технології, які орієнтовані на особистість учня. Одним з методів, який дозволяє врахувати новітні тенденції в освіті та професійну спрямованість навчального процесу підготовки майбутніх кваліфікованих робітників є кейс-метод, який набуває широкого застосування. На нашу думку, це пов'язано з тим, що цей метод дає можливість використовувати реальні ситуації, які ставлять учня в конкретні умови його майбутньої професійної діяльності ще на етапі його професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемами освітніх інновацій займаються І. Бех, Н. Бібік, С. Гончаренко, І. Єрмаков, В. Ільченко, Н. Пастернак, В. Паламарчук, Л. Подимова, В. Сластьонін, Ю. Швалб, М. Ярмаченко; дослідження інноваційних педагогічних технологій проводять М. Кларін, В. Лозова, О. Пехота, С. Подмазін, І. Прокопенко, Г. Селевко та ін.; створенням педагогічних систем займаються В. Безпалько, Н. Кузьміна, А. Куракін та ін.

Проблемою використання кейс-методу під час викладання різних дисциплін у вищій школі займалися Ю. Сурмін [7], О. Сидоренко [6], П. Шеремета, В. Чуба [6], Г. Каніщенко [10], О. Смолянінова, В. Давиденко, Е. Михайлова [4], Н. Піскунова, О. Пилипенко, Н. Тітова, О. Маргвелашвілі та ін.

Результати аналізу практичного досвіду підготовки майбутніх кваліфікованих робітників дозволили виявити протиріччя: між суспільною та державною орієнтацією сучасної освіти на інноваційне навчання та недостатньою кількістю підготовлених до його впровадження викладачів; між новим інноваційним підходом до навчання та існуючою традиційною моделлю навчальної діяльності; між науковими напрацюваннями в галузі інноваційних педагогічних технологій та практичними рекомендаціями щодо їх застосування в конкретний навчальний процес.

Метою статті є осмислення суті кейс-методу як інноваційної педагогічної технології у професійному навчанні кваліфікованих робітників.

Виклад основного матеріалу.

Реалізацію сучасних вимог до підготовки кваліфікованих робітників, на сьогодні, не забезпечують традиційні методи навчання. Тому постає необхідність у перегляді підходів як до форм, методів навчання майбутніх фахівців, так і процесу підготовки загалом. Одним з методів, який дозволяє врахувати новітні тенденції в освіті та професійну спрямованість навчального процесу підготовки майбутніх кваліфікованих робітників є кейс-метод, який набуває широкого застосування. Це пов'язано, на нашу думку, з тим, що він передбачає використання реальних ситуацій, які дозволяють поставити учня ще на етапі його професійної підготовки в конкретні умови його майбутньої професійної діяльності.

Кейс-метод почав застосовуватися ще на початку ХХ століття. Гарвардська школа бізнесу дає таке визначення методу кейсів: «Метод навчання, за якого студенти і викладачі приймають участь у безпосередньому обговоренні ділових ситуацій. Такі кейси, складені у письмовій формі,

виходячи з досвіду реальних людей, які працюють у сфері підприємництва, вивчаються і обговорюються студентами. Вони складають основу бесіди академічної групи під керівництвом викладача. Тому метод кейсів включає одночасно і особливий вид навчального матеріалу, і особливі спроби використання цього матеріалу в навчальному процесі» [1].

Завдання викладача полягає у підборі реального матеріалу, а завдання учнів – розв'язати поставлену проблему. Основна функція кейс-методу – навчити учнів вирішувати складні проблеми, які неможливо розв'язати аналітичним способом. Виконання учнями кейсів передбачає здобуття знань у вигляді певного фактичного матеріалу, засвоєння основних понять, законів, формування вмінь і навичок. З іншого боку, кейси повинні розвивати мислення учнів, формувати пізнавальну потребу, забезпечувати переростання її в інтерес, у пізнавальну активність аж до досягнення самостійності.

Сутність *кейс-методу* (case study) – методу ситуаційного аналіз – полягає у тому, що тим, хто навчається, пропонується осмислити реальну професійну ситуацію, опис якої водночас відображає не тільки якусь практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, які необхідно засвоїти з метою її розв'язання. Основне у викладеній проблемі те, що вона не має однозначних рішень [2, с.7].

Як слушно зауважує вчений, на ефективність процесу застосування сучасних освітніх технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників впливають такі фактори:

- стан соціально-психологічного клімату у учнівському колективі, соціальна важливість професії;
- рівень професіоналізму педагогічного колективу навчального закладу,
- наявність науково обґрунтованого, професійно спрямованого плану навчально-виховної роботи;
- індивідуальні здібності учнів;
- здатність викладачів до ефективного впровадження сучасних освітніх технологій;

- дидактична орієнтація на вироблення позитивного мотивованого ставлення учнів до нового;

- аналіз схеми управління впровадженням сучасних освітніх технологій у підготовці майбутніх фахівців [5].

Усі перераховані вище компоненти і є елементами структури педагогічних умов застосування сучасних освітніх технологій професійної підготовки майбутніх фахівців.

Кейси поділяються на науково-дослідницькі, практичні і навчальні.

Будь-який кейс включає в себе такі компоненти:

- ситуація (проблема, історія із реального життя, випадок);
- контекст ситуації (історичний, хронологічний, особливості дії учасників ситуації);
- коментарі ситуації;
- завдання для роботи з кейсом;
- різні додатки;
- методичні рекомендації для викладача.

Кейс має задовольняти таким вимогам:

- відповідати чітко поставленій меті;
- мати відповідний рівень складності;
- бути наближеним до реального життя;
- не старіти занадто швидко;
- мати національне забарвлення;
- бути актуальним на сьогоднішній день;
- бути складеним і оформленим так, щоб дозволяв встановлювати зв'язок з досвідом і майбутніми життєвими ситуаціями;
- давати можливість інтерпретації з точки зору учасників;
- бути вирішуваним в умовах часових рамок і індивідуальних знань, навичок і здібностей учнів;
- розвивати аналітичне мислення;
- провокувати дискусію;

- допускати різні варіанти рішень.

Перш ніж провести заняття за кейс-методом, викладач повинен провести певну роботу до заняття: підібрати реальний матеріал та перевірити відповідність теми кейсу вимогам навчальної програми. Потім викладач визначає основні і допоміжні матеріали для підготовки учня та розробляє сценарій заняття, тобто моделює реальну практичну ситуацію, описує дії учасників. Як би не був добре підготовлений кейс, але для ефективного проведення заняття необхідно підготувати методичне забезпечення для самостійної роботи учнів та для проведення заняття.

Після підготовки кейсу і методичних вказівок викладач роздає учням матеріали за декілька днів до його обговорення. Принципово важливим є те, щоб теоретичний курс, на якому базується кейс, був опрацьованим [7].

Під час заняття викладач організовує обговорення кейсу, ділить групу на команди, керує обговоренням кейсу, забезпечує додатковою інформацією, а учні розробляють варіанти рішень, вислуховують думки інших учнів, приймають колективне рішення.

Організація обговорення кейсу передбачає формулювання перед учнями питань, акцентування уваги на обговоренні. Дуже важливо продумати тип і формулювання запитань, так як вони можуть привести до дискусій різного типу. На основі аналізу типології запитань можна виділити 7 категорій [11, с.54-55]:

1. Направлені на пошук інформації («хто?», «що?», «коли?», «де?»).
2. Аналітичні запитання, які стимулюють діагностичне і інтерпретаційне мислення, мають вирішальне значення для досягнення того розумового стану, що спроможний для засвоєння особливо важливої інформації («чому?», «як?»).
3. Запитання, які провокують учнів розширювати і поглиблювати їх аналіз, давати позитивні відповіді і реагувати на контраргумент («чому?»).

4. Дієві запитання (типу «що Ви зробите?», «як?», «коли?», «чому?») змушують учнів приймати рішення і мати справу з процесом реалізації.
5. Гіпотетичні запитання типу «що, якщо?», які дозволяють створювати нові ситуації, що сприяють розширенню діапазону мислення.
6. Прогнозуючі запитання типу «що відбудеться?», які можуть принести користь, коли викладач знає, що відбулось фактично і скаже відповідь після дискусії.
7. Узагальнюючі запитання, які виводять учня на більш високий рівень пізнавального мислення.

Необхідно пам'ятати, що кожне заняття має свій початок і кінець. Початок заняття (дискусії або презентації) - це єдиний момент, коли ситуація повністю знаходиться в руках викладача. І тому потрібно скористатися ним у повній мірі, бо від того, як почнеться обговорення кейсу, залежить загальний тон, інтерес і спрямованість всього заняття. Щоб бути ефективною, навчальна стратегія обговорення повинна бути ретельно підготовлена, структурована, регламентована в часі і контрольована.

Роботу з ситуацією в аудиторії можна розглядати в такому порядку:

1. Уважне прослуховування вступного слова викладача, з'ясування сутності завдання. Від цього елемента залежить успішний хід обговорення.
 2. Розподіл учнів у команди. Вхідження в малу групу.
 3. Організація роботи учнів у складі малої групи (команди), вибори доповідача. Викладач повинен продумати, звернути увагу на планування і проведення обговорення. Щоб бути ефективною, навчальна стратегія повинна бути ретельно підготовлена, структурована, регламентована за часом.
 4. Організація презентації рішень у малих групах.
 5. Організація загальної дискусії: питання, виступи з місць.
 6. Узагальнюючий виступ викладача, його аналіз ситуації.
 7. Оцінка учнів викладачем і її обґрунтування.
- За звичай дискусія розпочинається з постановки стимулюючих запитань,

які підготовлені заздалегідь. Як правило, у дискусіях при обговоренні ситуаційних завдань формулюються чотири основні запитання:

- Чому ситуація має вигляд як дилема?
- Хто приймав рішення?
- Які були варіанти рішень у того, хто приймав рішення?
- Що йому необхідно було зробити?

Викладач повинен прогнозувати розвиток дискусії і коректувати її хід. Обговорення потрібно використати для залучення учнів до групової роботи і створення в аудиторії атмосфери, яка б допомагала висловлювати свою думку і захищати її перед аудиторією.

Під час обговорення викладач визначає рівень знань учнів, стимулює розумову діяльність і взаємодію в процесі заняття, формує у них творче відношення до навчального матеріалу і його засвоєння.

Закінчити заняття після дискусії викладач може вирішити на місці в залежності від того, як проходило обговорення, можна визначити декілька типів закінчення дискусії. Короткий підсумок заняття викладач може викласти усно або прочитати з підготовленого кейсу, але внести і ті пункти, які виникли під час дискусії.

Можна залучити до підготовки резюме обговорення одного або декількох учнів. В деяких випадках можна використати нову інформацію про те, що стало з виробництвом, компанією, про яку йшла мова в ситуаційній вправі. Корисною може бути міні-лекція, яка поєднує дану ситуацію з іншою літературою або темами.

Істотний вплив на учнів справляє те, як закінчилося заняття. Якщо це пройшло на недостатньо переконливій ноті, то неминучі розчарування.

Важливою проблемою навчання за кейс-методом являється проблема оцінювання студентів. Студент повинен розуміти не лише технологію роботи над кейсом, а й систему оцінювання. Використання кейс-методу повинно мати всі види оцінювання, зокрема поточне, проміжне (найчастіше це буде модульний контроль) та підсумкове. Поточна оцінка стимулює учня до

обговорення під час практичних або семінарських занять і допомагає керувати процесом обговорення кейсу. Проміжний контроль дозволяє визначити прогрес учня, а підсумковий – визначити рівень оволодіння курсом чи дисципліною. Перевірка й оцінювання знань повинні здійснюватися відповідно до дидактичних принципів навчання [9].

Основні вимоги до оцінювання: об'єктивність, справедливе відношення до кожного; обґрунтованість оцінок (їх аргументація); систематичність (фактор, який організує, дисциплінує учнів, формує наполегливість і спрямованість в досягненні мети); всебічність і оптимальність.

Чотирибальна система оцінювання погано пристосована до роботи з кейсами. Головний її недолік, що в силу малих величин, не дозволяє накопичувати бали за проміжну роботу, оцінювати активність учнів.

Оцінювання роботи учня над кейсом орієнтується на якісне відображення таких складників [2, с.24-25]:

1. Виступ, який характеризує спробу серйозного попереднього аналізу (правильність рішень, підготовленість, аргументованість тощо).
2. Звернення уваги на певне коло питань, які потребують поглибленого обговорення.
3. Володіння категоріальним апаратом, намагання давати визначення та виявляти зміст понять.
4. Демонстрація уміння логічно мислити, якщо точки зору висловлені раніше, підсумовуються й приводять до логічних висновків.
5. Пропозиція альтернатив, які раніше залишались без уваги.
6. Пропозиція певного плану дій або плану втілення рішень.
7. Визначення суттєвих елементів, які повинні враховуватися під час аналізу кейсу.
8. Підбиття підсумків обговорення, тобто виступу під час з'ясування результатів.

Кейс-метод ефективний, насамперед, для формування таких ключових професійних компетенцій учнів в процесі навчання, як комунікабельність,

лідерство, вміння аналізувати в короткі терміни великий обсяг неупорядкованої інформації, прийняття рішень в умовах стресу та недостатньої інформації [8].

Використання цього методу дозволяє підвищити пізнавальний інтерес до навчальних дисциплін, сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичок учнів. Однак при всій очевидності переваг і цінностей цього методу на шляху у педагогів-новаторів можуть виникнути й проблеми і труднощі [3].

Висновки.

Таким чином, технологія кейс-методу дотримується загальних цілей навчання: засвоєння змісту й відпрацювання навичок на необхідному рівні, особистісний розвиток учня, розвиток аналітичних навичок і вміння працювати в команді, здатність вислухати й зрозуміти альтернативну точку зору, уміння виробляти узагальнююче рішення, вміння планувати свої дії і передбачати їх наслідки.

Перевагою кейс-методу є можливість оптимально поєднувати теорію і практику, розвивати навички роботи з різними джерелами інформації. Процес розв'язання проблеми, яка викладена в кейсі – творчий процес пізнання.

Кейс-метод активізує учнів і дозволяє виконати практичну роботу, розвиваючи аналітичні і комунікативні здібності засобами проблемного навчання та формування у них мотивації до навчальної діяльності.

Впровадження інноваційних технологій навчання в процесі психолого-педагогічної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах повинно вдосконалюватись за рахунок створення і використання кейсів по різним дисциплінам. Необхідна методична допомога викладачам у створенні кейсів.

Список літератури

1. Г.Л. Багиев, В.Н. Наумов. Руководство к практическим занятиям по маркетингу с использованием кейс-метода [Електронний ресурс] <http://www.marketing.spb.ru/>

2. Збірник міні-кейсів з дисципліни «Комунікативні процеси у навчанні» / ред. Л.О. Савенкової, В.М. Приходько. – К. : КНЕУ, 2009. – 343 с.
3. Миронець О.М. Використання кейс-проектів для ПТНЗ сільськогосподарського профілю / О.М. Миронець // Удосконалення управління регіональною системою професійно-технічної освіти в Україні: Інформаційно-аналітичний збірник за підсумками обласного ярмарку педагогічної та учнівської творчості професійно-технічних навчальних закладів. – Дніпропетровськ. – 2008. – С. 19-23.
4. Михайлова Е. А. Кейс и кейс-метод: общие понятия / Е. А. Михайлова // Маркетинг. – 1999. – №1. – С.109–117.
5. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. посіб./ О.М.Пехота та ін. – К.: В-во А.С.К., 2003. – 240 с.
6. Сидоренко О. Передмова // Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / Упор. Сидоренко О., Чуба В.. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. – С.7-8.
7. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / Под ред. д-ра социологических наук, профессора Сурмина Ю.П. – Киев: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
8. Слатвінська О.А. Потенційні можливості кейс-технології у формуванні прогностичної професійної самореалізації майбутніх кваліфікованих робітників / Педагог професійної школи [Текст]: Методичний посібник (за матеріалами Третього Всеукраїнського науково-методичного семінару “Інноваційні методики у професійній підготовці кваліфікованих робітників автотранспортної галузі” / За заг. ред. Л.В. Нестерової. – К.: ФО-П Поліщук О.В. – 2011. – Вип. 4. – С. 95-101.
9. Шевченко О. П. Навчальний потенціал кейс-методу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/315/84/>
10. Шеремета П.М., Каніщенко Л.Г. Кейс-метод: з досвіду викладання в українській бізнес-школі / За ред. О.І.Сидоренка; 2-ге вид. – К.: Центр інновацій та розвитку, 1999. – 80с .

11. Як викладати ситуаційні вправи / За ред. О.І.Сидоренка. – К.: Центр інновацій та розвитку, 1999. – 64 с .